

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ

İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

Journal of the Faculty of Divinity of Çukurova University

Cilt / Volume: 24 • Sayı / Issue: 2 • Aralık / December 2024 • 321-325

e-ISSN: 2564-6427 • DOI: cuilah.1442643

**AMİNE VEDÜD MUHSİN. KUR'ÂN ve KADIN. Çev. NAZİFE ŞİŞMAN.
İSTANBUL: İZ YAYINCILIK, 2000, 167 SAYFA.**

Merve ŞİMŞEK

Yüksek Lisans Öğrencisi, Korkut Ata Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Osmaniye, Türkiye

Graduate Student, Osmaniye Korkut Ata University Faculty of Theology,
Department of Basic Islamic Science, Osmaniye/Turkey

mervesimseek@outlook.com <https://orcid.org/0009-0009-1605-4779>

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü/Article Type: Kitap İncelemesi/Book Review

Geliş Tarihi/ Received: 25.02.2024

Kabul Tarihi/Accepted: 30.12.2024

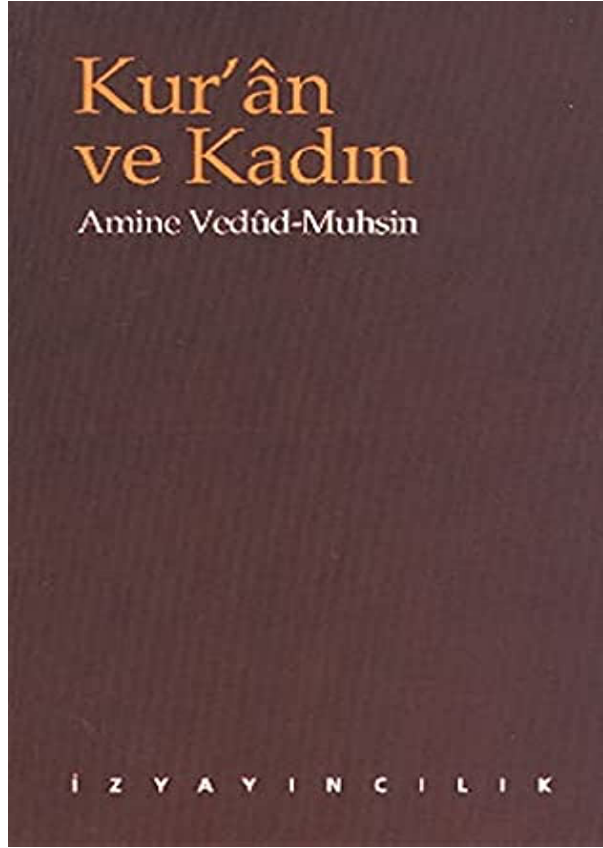
Yayın Tarihi/Published: 31.12.2024

İntihal Taraması/Plagiarism Detection: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi/This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Merve Şimşek)

Telif/Copyright: Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi/Published by Çukurova University Faculty of Divinity, 01380, Adana, Turkey. Tüm Hakları saklıdır / All rights reserved..

AMİNE VEDÛD MUHSİN. KUR'ÂN ve KADIN. Çev. NAZİFE ŞİŞMAN. İSTANBUL: İZ YAYINCILIK, 2000, 167 SAYFA.

Kur'ân ve Kadın adlı eserin yazarı Amine Vedud Muhsin 1952 yılında ABD'de doğmuş, 1970'te İslam ile tanışmıştır. Tam adıyla “*Qur'an and Woman: Reading the Sacred Text from a Woman's Perspective*” (*Kur'ân ve Kadın: Kutsal Metni Bir Kadının Bakış Açısıyla Yeniden Okumak*) başlıklı kitabının yazımına Michigan Üniversitesinde yürüttüğü lisansüstü çalışmaları sırasında başlayan Vedud, Malezya Uluslararası İslam Üniversitesinde görevli olduğu dönemde yayınlamıştır. Malezya'da bulunduğu dönemde yedi kadın üyeden oluşan “SIS” (Müslüman Kız Kardeşler) topluluğunu örgütleyen Vedud'un, 2006 yılında ikinci kitabı: *Inside The Gender Jihad: Women's Reform in Islam (Toplumsal Cinsiyet Mücadelesi: İslam'da Kadın Reformu)* adlı çalışmasını yayınlamıştır. Malezya'daki çalışmalarının ardından ABD'ye dönen Vedud, İslami araştırmalar alanında profesörlüğünü aldıktan sonra erken yaşta emekli olup bir süre Starr King Okulu'nda misafir araştırmacı olarak çalışmıştır. Yazar beş çocuk annesidir.

Amine Vedud'un *Kur'ân ve Kadın* adlı eseri, Kur'ânî ilkeleri belirleme yolundaki örneklendirmeleri, Kur'an'ın sosyal adalete bakışı açısından kadın rollerini irdelemesi, “Kur'ân metninin dünya görüşü” vurgusu, hali hazırda cinsiyetli dillerden biri olan Arapça ile nazil olan hitaba ataerkil ön kabullerle yaklaşmanın doğurduğu sonuçlara değiniyor olması hasebiyle ilgi çekici ve metodolojisi açısından tutarlı görünmesine rağmen; yazar “İslamcı feminist”, “tarihselci” etiketleri ile anılmaktan kendini koruyamamıştır.

Yine yazarın geleneksel tefsir faaliyetinden yana olanlar tarafından metodunun problemlili bulunması ve aktivist kimliğinin de etkisiyle en hafif tabiri ile kendisine ve eserine temkinli yaklaşmıştır. Bu tavrın; alandaki faaliyetleri geliştirmediği mülahazası ve “Müslüman kadın düşünürlerin potansiyellerinin önündeki engelleri kaldırmaya yönelik adımlar atmaları,

çalışmalarına gölge düşüren tanımlara karşı eleştirel tutumlarını sürdürmeleri¹ gerektiği gerçeğinden müphem bu değerlendirme hazırlanmak istenmiştir. Böylece *Kur'ân ve Kadın* adlı eserin özgünlüğü, ilgililerinin bir kez daha dikkatlerine sunulmuştur.

Eserin Muhtevası

Eser Kur'ân'ın indirildiği dönemde entelektüel bir katalizör olduğu tahlilini içeren bir önsözle başlar. Vedud'a göre Kur'ân metninin anlaşılmasına yönelik çabalar neticesinde; hukuk, gramer, edebiyat ve siyaset gibi önemli disiplinler oluşmuş ve bu disiplinlerden her biri yüklü miktarda literatür ortaya çıkarmıştır. Bu literatür gelişirken, başlangıçta kendisine kaynaklık eden metni gölgede bırakacak kadar merkezi bir önem kazandığını, dolayısıyla bu durumun kaynaktan kopuşa neden olduğunu ifade eden Amine Vedud, çalışmasını bu kopuşu gidermeye yönelik bir çaba olarak tarif eder. (Vedud, 2000: 14)

Yazar; tüm Kur'ân tefsirinin yeniden gözden geçirildiği yeni sayılabilecek bir tefsir tarzını benimsediğini ve meseleyi ele alışındaki özgünlüğün; metnin yorumlarını değil, metnin kendisini tahlil ediyor oluşundan kaynaklandığını vurgular. (Vedud, 2000: 22)

Her okumanın aynı zamanda okumayı yapanın öncül metnini yansıttığını, öncül metin olgusunun tek başına ne iyi ne kötü olduğunu söyleyen Amine Vedud, “kişinin tek mümkün ve caiz olan okumanın kendisinininki olduğunu iddia etmesi” diye, asıl kötüye dikkat çeker. Vedud, burada doğabilecek ‘görecilik’ ihtimaline çare olarak; Kur'ân'ın katalizör oluşunu gerçekleştirebilmesi ve bunun için de her sosyal çevrenin önce Kur'ân'ın değiştirilemez ilkelerini anlamasının gerekliliğini öne sürer. (Vedud, 2000: 25)

Kur'ân'ın; halihazırda Arabistan'da var olan, güçlü kabilelere mensup kadınların korunma belirtisi olarak kapanıp peçe takmalarını kabul etmesi hususunda; o toplum ve döneme özgü olan uygulamaların ötesinde, önemli olanın; iffet ilkesi olduğunu söyleyen yazar, “Kur'ân'dan nasıl ilke belirlenebilir” sorusunun cevabına böylece örnek verir. (Vedud, 2000: 31)

Yazar, çoğu tefsirlerde; “indiriliş sebebi” diye tercüme edilen “esbab-ı nüzul” için, Kur'ân'ın tarih üstü ilkelerini belirlemeyi gölgelendirmeyecek bir konumlandırma yapar. (Vedud, 2000: 57) “Kur'ân'da Adı Geçen Kadın Kahramanların Önemi” başlığı altında yazar; bu kadınların bahislerinin tümünde, kadınlara saygı göstergesi olan, kültüre özgü bir hitap şekli kullanıldığını söyler. Kur'ân'da bu kadın kahramanlara isimleri ile hitap edilmeyip mutlaka bir erkeğe izafe edilerek bahsedildiğini ifade eden Vedud, bu özel saygı belirtisi içeren hitap şeklinin o zamana ve mekâna has olduğunu, Kur'ân'ı diğer dönemlerde okuyanlar için asıl gayenin; kadınlara her zaman saygıyla hitap edilmesi şeklindeki genel ilkenin benimsenmesi olduğunu tembihler. (Vedud, 2000: 60)

İkinci bölüm “Bireyler Arasındaki Farklılık: Takva” başlıklıdır. Üçüncü bölümde Kur'ân'ın ahiret tasvirleri kadın ve erkek ayrımı açısından incelenir. Dördüncü bölüm ise “Kadınların Hak ve Görevleri: Bazı Çelişkiler” başlığını taşır. Yazar bölümün ilk cümlelerine Kur'ân'daki hiçbir meselenin tamamıyla tüketilebilecek seviyeye varan bir incelemesinin mümkün olmadığı iddiasıyla başlar. Kur'ân'ın meselelerini incelemek ve analiz etmenin problem olmadığını, oluşan yeni analizlerin Müslüman toplumların yaşadığı çerçeveye uygulanması sırasında çeşitli problemlerin oluştuğunu ifade eden Vedud, bu tespitini “Biz henüz Kur'ânî ütopyaya ulaşamadık.” şeklinde aktarır. (Vedud, 2000: 100)

“İşlevsel Farklılıklar” alt başlığında çeşitli Kur'an terimlerini irdeleyen Amine Vedud, örneğin ‘Feddale’ kelimesini haklar ve sorumluluklar arasındaki karşılıklı ilişki üzerinden yorumlar. Erkek lehine kayıtsız şartsız bir ‘üstünlük’ yorumunu kabul etmez. (Vedud, 2000: 111)

‘Feddale’yi kayıtsız şartsız erkeklerin üstünlüğü olarak anlayan bir âlimin, haliyle ‘kavvâmüne ‘alâ’ ifadesini de bu çerçevede yorumlayacağını, erkekleri ‘üstün varlık’, kadınları ‘zayıf varlık’ olarak göreceğini ifade eden Vedud, Seyyid Kutub’un (öl. 1966) maddi geçimle sınırlı

¹ Ayşe Güç, “İslamcı Feminist Kim? Kavramların Gölgesinde Bir Kadın Söylemi”, *Milel ve Nihal* 16/2 (Aralık 2019), 393-417.

olarak ve karı koca ilişkisi bağlamında ele aldığı cinsiyet eşitliğine dair görüşlerini, toplumdaki tüm kadın erkek ilişkilerini kapsayan bir muhtevada ele aldığını söyler. Yazarın önem verdiği asıl mesele; kadının çocuk doğurma hak ve sorumluluğudur. Vedud, erkeğe düşeni; “kadının yalnızca kendisinin gerçekleştirebileceği (biyolojik olarak çocuk taşımak ve doğum) sorumluluğunu tehlikeye atmasına neden olabilecek ilave sorumluluklar yüklenmemesi için elinden geleni yapması” olarak tarif eder. Erkeklerden istenilen ‘kavvâmüne ‘alâ’ özelliğinin, biyolojik olmayıp, oluşturulması beklenen değerli bir özellik olduğunu söyleyen Amine Vedud’a göre, erkekler böyle bir bakış açısı taşımaları durumunda ancak Allah tarafından insanoğluna emanet edilen halifelik görevlerini hakkıyla yerine getirebilir. Yazar bu tarifi ideal bir senaryo ortaya koyduğunu ancak bugünün gerçeklerinin bu ideale izin vermediğini de sözlerine ekler. Ona göre Nisâ 4/34 âyeti, geniş bir bakış açısıyla; yeniden ve daima gözden geçirilmelidir. Bu bağlamda Amine Vedud, Kur’ân’ın karşılıklı sorumluluklar üzerinden, dengeli ve paylaşımaya dönük bir toplum yaratma hedefi olduğu iddiasını hatırlatarak âyetin bu hedef doğrultusunda yorumlanmasını gerekli görür. (Vedud, 2000: 115)

Amine Vedud, “Kadınlar Hakkındaki Kur’ânî Sosyal Reformlarda Bağlamın ve Kronolojinin Önemi” başlığı altında; Boşanma, Ataerkillik, Çok Kadınla Evlilik, Şahitlik, Miras, Erkek Egemenliği, Çocuk Bakımı konularına yer verir. Yazar daha önce değindiği üzere, dördüncü bölümde Kur’ân’da sadece yol gösterici işaretlerin var olduğunu vurgular. İşaretlerin, takip edildiğinde, Kur’ânî hidayet çerçevesinde ileriye götüren bir gelişimi ortaya çıkaracağını savunur. Yazar bu şekilde gelişecek bir sürecin değişen pek çok farklı topluma hitap edebilir olduğuna dikkat çekerek; ilk İslam toplumu bile olsalar, herhangi bir toplumun noksanlıkları ile Kur’ân’ın hidayet rehberliğinin sınırlandırılmayacağını belirtir. (Vedud, 2000: 121-139)

Amine Vedud, sonuç bölümünde; Kur’ân tefsirini okuma ve yorumlama şeklinde iki merhaleye ayırır ve hiçbir tefsirin öznelikten yakasını kurtaramayacağını ifade eder. O’na göre bu durum Kur’ân’ı yorumlamak ile ilgili var olan çeşitliliği ve aynı zamanda bu çeşitliliğin farklı şekillerde devam edeceğini gösterir. Dolayısıyla hiçbir yorum mutlak nesnel/katî ve nihâî değildir. (Vedud, 2000: 142)

Yazar herhangi bir tefsir tarzının; Kur’ân ilkelerini, nazil olduğu toplumun taklit edilmesi şeklinde sınırlandırmasını, ilahî metne yapılmış büyük bir haksızlık olarak niteler. Vedud’a göre hiçbir toplum birbirinin aynısı olamayacağına göre; hiçbir toplum ilk İslam toplumunun bir kopyası da olamayacaktır. Zaten Kur’ân’ın böyle bir hedefi yoktur. Yazar Kur’ân’ın asıl hedefini ahlakî sorumluluk, hakkaniyet, manevi farkındalık, adalet gibi anahtar ilkelerin uygulanması olarak yorumlar. (Vedud, 2000: 143)

Amine Vedud’a göre çalışmasında ortaya koyduğu en önemli husus; nüzul döneminde kadınla ilgili var olan tutumların, Kur’ân’da belirli ifadelerin şekillenmesine katkı sağlamış olduğu yönündeki tespittir. Bu durum Kur’ân’ın hitap ettiği meselelerin o ortama özel olduğunun açık bir göstergesidir. Yazara göre böylece o döneme özgü meseleler Kur’ân’ın tüm hedefi değil, bilakis, yeterli tarihî malumata sahip olduğumuz takdirde, Kur’ân’ın hedefini belirlememizi sağlayacak araçlara dönüşür. (Vedud, 2000: 150)

Yazar sonuç bölümündeki mühim saptamalarından birini “Ataerkilliğe anaerkillik adına değil, fakat sosyal adaleti temin eden, iş birliğine dayalı bir sistem kurma uğruna meydan okumak gereklidir.” olarak dile getirir. Böylece meydana gelecek sosyal adaletin tesiriyle; kadın olsun erkek olsun her iki cinste katkılarında dolayı Vedud’un işaret ettiği bu sistem tarafından adil bir saygı görecektir. (Vedud, 2000: 153)

Vurguladığı tüm bu tespitlerle, Kur’ân’ın her nesil tarafından yeniden tefsir edilmesinin hem gerekli hem mümkün olduğunu ileri süren yazar, Kur’ân’ın ancak böyle bir metot ile bütüncül gayesine uygun olarak, nesiller boyunca anlaşılabilirliğini yineler. (Vedud, 2000: 155)

Genel Değerlendirme

Amine Vedud Muhsin'in, metodolojisi ile tutarlılık arz eden *Kur'an ve Kadın* isimli çalışmasıyla alana özgün bir perspektif sunduğu görülmektedir. Buna rağmen yazarın aktivist kimliği bazıları tarafından çalışmalarının önünde tutulabilmektedir. Oysa çalışmaları, Amine Vedud'un aktivist kimliğinin tezahürü değil, bilakis aktivist kimlik onun çeşitli çalışmalarının tezahürüdür. Bu durumda mercek altında olması icap eden, Vedud'un kaleme aldığı çalışmaların muhtevasıdır. Böylesi bir yaklaşımın daha bilimsel olacağı açıktır.

Amine Vedud Muhsin gibi belirli kimliklerle anılmaktan yakasını kurtaramayan kimselerin çalışmaları tahlil edilirken; sonuç her seferinde öne çıkan kimliğe dayandırılıp, temkin tembihlenmesi; hem, eserin süreçlerinde göze alınan riske değer takdirinin yitirilmesine neden olur hem de gereken istifadeyi sağlamaya engel teşkil edebilir. Temkinimizin yanında atlanılmaması gerekli bir hususta budur.

Kadın kimliğiyle Kur'an'ın okunması mevzubahis edilirken; en az Kur'an kadar meselelerin dayandırıldığı bir esasın da Hz. Peygamber'e ve sahâbeye nispet edilen rivâyetler olduğunu düşündüğümüzde, özellikle 'Kadın'ın konu edildiği rivâyetlerin bilimsel bir yaklaşımla tetkik edilmesinin alana önemli katkıları olacağını ifade ederek değerlendirmemizi nihayete erdirmek istiyoruz.

KAYNAKÇA

Muhsin, Amine Vedud. *Kur'an ve Kadın* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2000).

Güç, Ayşe. "İslamcı Feminist Kim? Kavramların Gölgesinde Bir Kadın Söylemi". *Milel ve Nihal* 16 (Aralık, 2019) 393-417.